

Педагогическо списание на
Великотърновския университет
„Св. св. Кирил и Методий“

ПЕДАГОГИЧЕСКИ
ЛИСТОВИ

Брой 1, 2016

КОМПЕТЕНТНОСТЕН ПОДХОД В ПЕДАГОГИЧЕСКОТО
ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ЗА РАЗВИТИЕ РЕЧТА НА
5–6-ГОДИШНИТЕ ДЕЦА

Теодора Вълва

THE COMPETENCY-BASED APPROACH IN THE
PEDAGOGICAL INTERACTION TOWARDS
DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE SKILLS
OF 5- to 6-YEAR-OLD PRESCHOOLERS

Teodora Valova

***Abstract:** The report presents the main theoretical basis of the concept of using the competency-based approach in the pedagogical interaction towards development of communicative competency in the preschool groups. Two of the most attractive and effective strategies are being made available herewith for their practical realization. They have been developed within the theoretical and empirical study of the preparation process for the perception, comprehension and composition of a related text from 5- to 6-year-old preschoolers.*

***Key words:** competency-based approach, communicative competence, preschoolers*

Въведение

Подобряването на качеството и приложимостта на компетенциите, формираните в предучилищната възраст, все по-често се разглежда като необходимо условие за успешна реализация в следва-

щите образователни степени. Според **Европейската квалификационна рамка за учене през целия живот (ЕКР)¹** и **Стратегията „Европа 2020“²**, в основата на изграждане на ключовите компетенции е *компетентностният подход*. След поставените европейски директиви в Осмото издание на доклада **„Ключови данни за образованието в Европа“**, по искане на Комисията по култура и образование на Европейския парламент се извършва проучване на развитието на политиката във връзка с образованието в детска възраст. В заключението се извежда основният акцент, че актуално и наложително е придобиването на ключовите компетенции на 21. век да започне още в детската градина, поради същественото им значение за устойчивото развитие през следващите етапи от живота на човека³. Неслучайно Европейската комисия разглежда образованието и грижите в ранна детска възраст като съществена основа за успешно учене през целия живот, за социална интеграция, за личностно развитие и увеличаване на възможностите за заетост на по-късен етап⁴.

В този контекст формирането на комуникативноречевата компетентност може да се определи като *фундаментална дейност в процеса на педагогическото взаимодействие за решаване на нарастващите предизвикателства и затруднения, породени от различното равнище на владееене на съвременния български книжовен език*. Вследствие на това, като самостоятелната познавателна дейност, с успех може да се реализира **компетентностният подход**, защото той притежава ярко изразена интегративност, обединявайки в едно цяло умения и знания. Във връзка с прилагането му, Г. Бонева обобщава, че „при компетентностния подход става апробиране на различни модели на поведение в дадена предметна област, избор на тези, които в най-голяма степен съответстват на неговия стил, претенции, естетически вкус и нравствен опит“⁵. В този смисъл, използването му при формирането на комуникативноречева компетентност в подготвителна група се обуславя от необходимостта децата правилно и уместно да използват езиковите средства при изпълняване на различни комуникативни задачи – за възприемане, възпроизвеждане, творческо претворяване и създаване на текстове. Комуникативната компетентност се разглежда като владееене на съответната базисна компетенция, т.е. като *съвкупност от взаимосвързани ези-*

кови знания, умения, навици и отношения, свързани с предмета на обучение, позволяващи да се изпълняват целенасочени и резултативни действия с тях.

Ключови компетентности – научни основи

Вследствие на дълбоките промени в дигиталната епоха хората имат нужда да придобиват нови умения през целия си живот, с помощта на които успешно да се реализират като продуктивни членове на обществото. К. Димчев посочва, че стремежът към адекватност на съвременните образователни реалности предполага преход от знаниецентристкия подход към компетентностен подход⁶. В основата му е развитието на конкретни умения, вместо натрупването на определен обем знания.

Според В. Hoskins и R. Deakin, компетентността е сложна комбинация от знания, умения, разбиране, ценности, нагласи и желанието, което да доведе до ефективна, въплътена в човешка дейност реализация на всичките тези (предварителни) качества (Hoskins, Deakin 2010: 121–137). Аналогични дефиниции на понятието в специализираната българска литература се откриват в трудовете на Я. Рашева-Мерджанова, Т. Делчева, Р. Пейчева, Г. Христозова, Д. Лефтерова, В. Делибалтова, С. Чавдарова-Костова, П. Радев, Г. Бонева, Я. Тоцева, Л. Десев, и др. Интерес представляват трактовките на L. Marie-Françoise, Дж. Равен, А. Хуторски, И. Зимная. Характеристиките на компетентността в релация с „базови личностни характеристики, които детерминират ефективността на действията“, извежда Г. Бонева. Авторката ги определя като „сложно образование на две равнища“⁷. П. Радев дефинира компетентността като „придобити (овладени) знания, умения и способности на ниво на експертни познания и опит, достатъчни, за да може да се извършва подходяща работа“; индивидуално личностно свойство, което „позволява ефективни решения и поведение в различни ситуации“⁸.

Ключовите компетентности са важен фактор за усъвършенстване на личностното развитие на децата в предучилищната степен, като *задължително подготвително ниво в Националната квалификационна рамка*⁹. В този смисъл различните класификации относно разглежданото понятие до голяма степен съответстват на зало-

жения образователен контекст в националните учебни програми. В допълнение към тях съществуват и различни международни рамки: European Union's Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning¹⁰, The UNESCO framework¹¹, The OECD DESECO framework¹², Partnerships 21 framework¹³, и ATC21S framework¹⁴.

Въз основа на представените интерпретации на международни и национални документи би могло да се обобщи, че понятието **компетентност** означава *възможността да се прилага ефективно комбинацията от специфични знания, умения, опит, оценъчни отношения и нагласи и адаптивно да се проявяват ключови за личността качества и способности в конкретна ситуация или при ефективно решаване на проблем в реално време.*

Компетентностен подход и речево развитие на 5–6-годишните деца

Развитието на комуникативноречевата компетентност – част от цялостната подготовка по развитие на речта, е в основата на всяко друго учене и придобиването на знания. Усъвършенстването на останалите базисни компетенции в ЕКР е резултат преди всичко от овладяването на майчиния език. Речевото развитие се реализира в рамките на взаимодействието по образователно направление *Български език* в подготвителна група. Една от целите в Програмата е: **„Овладяване от детето на книжовни норми на български език и на умения за успешно участие в речево общуване, реализирано чрез различни комуникативни форми (на емпирично и рефлексивно равнище)”**¹⁵. Ето защо практическото овладяване на българския език, в съответствие с нормите на книжовния език, е неразривно свързано с *развитието на когнитивната способност на индивида да интерпретира света и да се свързва с другите.*

Като опитност и реална готовност за общуване, адекватни на целите и етапите на комуникативната ситуация, като намерение за словесно взаимодействие и разбиране, комуникативноречевата компетентност се реализира върху основата на *лингвистичната и езиковата компетенции*. Според В. Петрова, актуалните и значими аспекти на детската реч се проявяват „като стройна система от знакови единици, които могат да бъдат ползвани в общуването само

след познаване на механизма на функционирането им, т.е. в речевата дейност⁶¹⁶.

Прилагането на компетентностен подход, в рамките на който резултатът от обучението не са отделните знания, умения и навици, а способността и готовността за ефективна и продуктивна езикова дейност в различни социално значими ситуации, се обуславя от потребността да се усъвършенстват конкретните практически умения в предучилищна степен. Във връзка с овладяването им децата излагат логически свързано и ясно мислите си, разкриват образно-емоционално чувствата си, за да бъдат разбрани. Оттук произтича, че развитието на способността да се изразяват и интерпретират чувства, идеи, мисли, мнения, факти е пряко свързано със социално-емоционалното укрепване на 5–6-годишните. В този смисъл, изграждането на комуникативноречева компетентност, разглеждана като единен, изцяло нов образователен резултат, засяга не само съдържанието, но и организационните форми, методи и средства на обучението по български език в подготвителна група, както и оценката на постиженията и напредъка на децата в словесното общуване. При тези условия комуникативно организираното обучение се проявява като процес, обусловен от единството на процесуалната и съдържателна страна на обучението. Представените две атрактивни и ефективни стратегии относно формиране умения за продуциране на свързан текст от 5–6-годишните деца се базират на концепцията за използване на компетентностния подход.

1. Развитие на комуникативноречеви компетенции чрез работа по проект

Работата по проект интегрира практически дейности, в процеса на чието извършване ефективно се усвояват знания, умения и нагласи за успешно реагиране в конкретните, практически по своята същност и комуникативни по своя характер, езикови ситуации. Включването на проектната дейност в педагогическото взаимодействие за развитие на комуникативноречевата компетентност е пример за прилагане на новаторски подходи в съвременното езиково обучение. Според Т. Борисова именно чрез иновациите се постига целта на обучението по български език за изграждане на „такава езикова компетентност,

която да обедини лингвистичната теория с прагматични речеви умения¹⁷. Успешният проект по български език, с включено съдържание от други културно-образователни области, може да се сравни с успешна комплексна планирана и регламентирана ситуация, защото той също съдържа образователни, възпитателни и развиващи цели. В основата му стоят практическите дейности, които ангажират детето, предизвикват у него интерес към ученето и го мотивират да участва активно в него. Чрез проекта обикновено се цели да се отговори на дидактически въпрос или да се реши проблемна задача. Дейностите по време на проектната работа осигуряват екстралингвистична среда за осъществяване на речево общуване, в която се изпълняват комуникативни роли, близки до реалните житейски ситуации. В тях се усъвършенстват опитностите на децата да се ориентират в конкретната ситуация. В етапа на взаимодействието те правят адекватен избор на изразни средства за реализиране на комуникативната цел, участват в диалог по конкретната тема, съставят устни текстове в съответствие с целта на общуването. Чрез включване на темата от учебното съдържание в проектната дейност и работата по нея се допълват и надграждат компетенции на съответното равнище, определено като задължителен стандарт в **Държавните образователни изисквания (ДОИ)** по направление Български език – *формирание на способности за съзнателна и целенасочена употреба на езика*.

Оттук следва практическата дейност да се разглежда като активизираща речевите изяви на детето сила. Сензорните процеси са перцептивната основа за разгръщането на формите на речта. В етапа на дейността децата боравят с различни материали, чрез които създават индивидуални продукти – първо сетивно възприемат действителността, а след това осмислят, структурират и словесно изразяват вече възприетото на речево равнище. Ангажирани са с продуктивна дейност, която се проявява като позитивна, екстралингвистична среда. В нея се усвоява сложната система от правила относно основните видове вербално взаимодействие и променливостта на езика и общуването в различен контекст. Основавайки се върху статокинетичните познания, които са в основата на развитието на интелигентността като комплексен феномен, неезиковата, материалната среда, създава предпоставки за развитие на речта и осигурява трайното овладяване

на езика чрез трансфериране на знания и опитности в ситуации, които наподобяват реалните. В това се проявява *интегралността* на компетентностния подход и въздействието му не просто върху обогатяването на езиковите знания, а върху придобиването от децата на разностранен практически опит да адаптират своята собствена комуникация към изискванията на ситуацията.

2. Развитие на комуникативноречева компетентност чрез интегриране на интерактивни мултимедийни инструменти

Използването на технологиите на информационното общество в ситуациите за обогатяване на активния речников запас и комуникативните способности на децата прави процеса на обучение по-действен и по-гъвкав, персонализира педагогическото взаимодействие. Важно е да се отбележи, че децата вкъщи случайно попадат на игри и упражнения в Интернет пространството, често хаотично и непреднамерено подбрани от родители или по-големи. В детската градина тези продукти и инструменти целенасочено и преднамерено се подбират от учителя, с цел да се подкрепи учебното съдържание и ДООИ. Интегрирани в педагогическото взаимодействие, дигиталните инструменти, каквито са интерактивните бели дъски, таблети, мултимедия и ресурси от Интернет дават възможност за стимулиране на интереса към самостоятелно извършване на различни игрови действия. В резултат децата развиват умения по посока на ограмотяването, които са съществен елемент на учебната дейност в контекста на готовността за училище.

Употребата на дигитални инструменти води до извършване на интелектуални дейности, реализирани чрез *нови сензорни похвати* при работа с интерактивна бяла дъска: „Съставяне на думи“, „Проследяване поредността на буквите в думата“, „Промяна на смисъла им чрез разместване на буквите“, „Самостоятелно моделиране на думи“ и др. На интерактивната дъска децата имат възможност да играят с букви, да съставят думи, да извършват звуков и сричков анализ, самостоятелно да оперират и да моделират думи, да разместват буквите, докато се образува нова дума, да моделират изречения, благодарение на приложението за разместване на обекти. Съставят разказ по серия от картини, включени в „библиотеката“ на интерак-

тивната дъска. По този начин децата се превръщат в активни участници в процеса на „живото“ обучение. Новата информация се възприема визуално, запомня се и се усвоява по-трайно. Видео информацията е ефективен учебен ресурс, тъй като въздейства едновременно върху различните възприятия на детето и насърчава речевата активност. Използването на цвят, графика, звук и видео позволяват да се симулират различни ситуации и среди от обкръжаващия свят. Всичко това детето извършва практически. То не разбира, че прави анализ и синтез, а го извършва, боравейки с тези инструменти, което съдейства и за подготовката за училище.

В **заключение** следва да се отбележи, че в реалния, практически процес на проектната и интерактивната дейност детето овладява индивидуални комуникативноречевы умения. Те се прилагат отделно от другите – вече усвоени, и създават условия за формиране на нови.

Всичко казано дотук потвърждава **идеята**, че решаването на практически задачи в ситуацияите по български език в предучилищната степен развива речевата дейност и познавателно-практическата и комуникативноречевата компетентности. Представените подходи притежават дидактически потенциал и създават условия за оптимизиране на процеса по усвояване на българския език.

БЕЛЕЖКИ

¹ **Европейска...2009:** Европейска комисия: *Европейската квалификационна рамка за учене през целия живот (ЕКР)*. Люксембург: Служба за официални публикации на европейските общности. // **Europeyska komisia:** *Europeyskata kvalifikatsionna ramka za uchene prez tselia zhiivot (EKR)*. Lyukseburg: Sluzhba za ofitsialni publikatsii na evropeyskite obshtnosti.

² **Европейски...2009:** Европейски парламент и Съвет на Европейския съюз: *Относно стратегическа рамка за европейско сътрудничество в областта на образованието и обучението („ЕСЕТ 2020 г.“) (2009/С 119/02)* (Официален вестник на Европейския съюз. 25.5.2009). // *Evropeyski parlament i Savet na Evropeyskia sayuz. Otnosno strategicheska ramka za evropeysko satrudnichestvo v oblastta na obrazovaniето i obuchenieto („ESET 2020 g.“) (2009/С 119/02)* (Ofitsialen vestnik na Evropeyskia sayuz. 25.5.2009).

³ **Европейска...2011:** Европейска комисия. Съобщение на Комисията *Образование и грижи в ранна детска възраст: да осигурим за всички деца*

най-добрия старт в живота за утрешния свят (СОМ(2011)66 // Evropeyska komisia. Saobshtenie na Komisiyata Obrazovanie i grizhi v ranna detska vazrast: da osigurim za vsichki detsa nay-dobria start v zhivota za utreshnia svyat (СОМ(2011)66.

⁴ **Изпълнителна...2012:** Изпълнителна агенция за образование, аудиовизия и култура (ЕАСЕА Р9 „Евридика“) *Ключови данни за образованието в Европа.* Брюксел: Евридика // *Izpalnitelna agentsia za obrazovanie, audiovizia i kultura (ЕАСЕА Р9 „Evridika“) Klyuchovi dannii za obrazovaniето v Evropa.* Bryuksel: Evridika.

⁵ **Бонева 2015:** Бонева, Г. *Компетентностни измерения на началното образование.* Пловдив: Астарта, с. 27 // Boneva, G. // *Kompetentnostni izmeneniya na nachalnoto obrazovanie.* Plovdiv: Astarta, s. 27.

⁶ **Димчев 2011:** Димчев, К. *От знаецентристски подход към компетентностен подход на занятията по български език.* Електронно списание LiterNet, 30.04.2011, № 4 (137) // Dimchev, K. *От znaetsentristki podhod kam kompetentnosten podhod na zanyatiyata po balgarski ezik.* Elektronno spisaniye LiterNet, 30.04.2011, № 4 (137).

⁷ **Бонева 2009:** Бонева, Г. *Компетентностен подход към образованието и новата образователна парадигма.* Педагогика, с. 9 – 10, 12 – 27 // Boneva, G. *Kompetentnosten podhod kam obrazovaniето i novata obrazovatelna paradigma.* Pedagogika, s. 9 – 10, 12 – 27.

⁸ **Радев, Легкоступ, Александрова 2011:** Радев, Пл., Легкоступ, Пл., Александрова, А. *Основи на училищната педагогика.* В. Търново: Фабер, с. 120 – 121 // Radev, Pl., Legkostup, Pl., Aleksandrova, A. (2011). *Osnovi na uchilishnata pedagogika.* V. Tarnovo: Faber, s. 120 – 121.

⁹ **Министерски...2012:** Министерски съвет. *Национална квалификационна рамка* // Ministerski savet. *Natsionalna kvalifikatsionna ramka.*

¹⁰ **The European...2006:** The European Parliament and the Council of the European Union. *European Union's Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning* (2006/962/EC) (Official Journal of the European. 30.12.2006).

¹¹ **UNESCO 1996:** UNESCO (1996). *Learning – the treasure within: report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century.* Paris: UNESCO. (<http://www.unesco.org/education/pdf/15-62.pdf>)

¹² **OECD 2005:** OECD. *Executive summary of the DeSeCo study.* (www.oecd.org/dataoecd/47/61/35070367.pdf)

¹³ **Strategic...2009:** Strategic Council P21. *Partnerships for 21st century learning.* Washington, DC.

¹⁴ **OECD 2007:** OECD. *Assessment & teaching of 21st century skills.* (<http://www.atc21s.org>)

¹⁵ **Програма...2003:** *Програма за подготвителна група – Образователно направление: Български език // Programa za podgotvitelna grupa – Obrazovatelno napravlenie: Balgarski ezik.*

¹⁶ **Петрова 2012:** Петрова, В. *Развитие на речта в предучилищна възраст.* В. Търново: Слово, с.81// Petrova, V. *Razvitie na rechta v preduchilishtna vazrast.* V. Tarnovo: Slovo, s. 81.

¹⁷ **Борисова 2013:** Борисова, Т. *Ограмотяване и четене 1-4. клас.* Ст. Загора, с. 10 // Borisova, T. *Ogramotyavane i chetene 1–4. klas.* St. Zagora, s. 10.

ЛИТЕРАТУРА

Hoskins, Deakin 2010: Hoskins, B, Deakin Crick R., *Competences for Learning to Learn and Active Citizenship: different currencies or two sides of the same coin?* European Journal of Education, Vol. 45 (1). pp. 121 – 137.